

TJOCKA SLÄKTEN

Medlemsblad för Lappmarkens släkt- och bygdeforskare
Nummer 2 - År 2010

Redaktörens rader

Då var det dags för ett nytt nummer av tjocka släkten där vår ordförande Carina Strömberg bjuder på lite information om de aktiviteter föreningen haft sedan förra numret kom ut. Dessutom har en av våra medlemmar, Stig Anderback från Umnäs, skickat in en trevlig berättelse om nyttan av att äta björnhjärta. Redaktörens eget bidrag är en artikel om Anna Granath som var lärarinna vid Bäksjö och Nästansjö skolor. Jag vill även passa på att berätta att Karl-Erik Gavelins böcker "Vilhelminaborna - 1920" nu går att köpa genom föreningen, priset är 425 kr.

Trevlig läsning kära medlemmar!

Föreningsaktiviteter

Släktforskningens dag

I hela landet firades Släktforskningens dag lördagen den 20 mars, så även i Vilhelmina. Lappmarkens släkt- och bygdeforskare hade i samarbete med Studieförbundet, Vilhelmina museum och Vilhelmina kommuns fotoarkiv öppet hus i Tingshuset och välkomnade under dagen ett femtiotal intresserade besökare.

Margit Fahlén på spaning efter sina förfäder

Många minnen väcktes till liv hos besökarna då museet visade och berättade om några av de drygt 6 000 föremål från sina samlingar och arkiv, som finns inskannade och är tillgängliga på hemsidan: www.vilhelmina.se/abm/
Fotoarkivets historiska bilder erbjöd som alltid

intresse och igenkänning. Arkivet har för närvarande ca 15 000 historiska bilder som ligger ute på Internet.

Fotoarkivet fylls kontinuerligt på genom fotografier som lämnas in av privatpersoner och fotografer. www.fotoarkivet.vilhelmina.se
Föreningen hade också dukat upp ett bokbord med lokalhistoriska böcker och skrifter. Här fanns bl.a. de sex böckerna i den stora satsningen på renskrifter av tidningsartiklar om Vilhelmina från åren 1900-1943, En lappmarksbygd på väg mot framtiden. Besökarna kunde också köpa lotter, svara på tipsfrågor och språka en stund vid kaffebordet. För frågor om släkt och hembygd fanns sakkunnig hjälp vid datorer och mikro-kortsläsare. Det bästa med arrangemang av det här slaget är ändå mötet mellan intresserade och engagerade människor!

www.lsbv.vilhelmina.com

Carina Strömberg

Medlemsmöte i april

Tisdagen den 14 april ordnade Lappmarkens släkt- och bygdeforskarens en filmafton med filmer från gamla tiders Vilhelmina. Filmerna som visades var alla inspelade i början av 1960-talet. Filmerna kom till genom Västerbottens museums försorg och med bidrag från JC Kempes minne.

Rickard Tegström dokumenterade gamla tiders hantverk, med Katarina Ågren som berättare. Informativt och detaljerat visades hur Frans Jonsson från Bäksjö tillverkade ett stort fälltäck av färskinn och hur Nils Edvin Jonsson från Lövberg slog ett näverrep. Även filmen En fjällbygd visades med avsnitt från den tidens Hembygdsgårdar med allehanda tävlingar i lag och man mot man och naturligtvis Jon-Erik Öst i spetsen för spelmännen. Ett annat avsnitt handlade om hur man byggde en tjärdaal och fick fram inte mindre än 42 tunnor tjära. Mötet som lockat ett 20-tal medlemmar avslutades med kaffe och trevlig samvaro.

Carina Strömberg

Anna Granath - En skolfrökens liv i svart och vitt

Anna Granath 20 år gammal.

I april 2008 ringde en man till Vilhelmina museum och frågade om vi var intresserade av att ta emot en fotosamling. Han presenterade sig som Jan Lindblad och bilderna hade tillhört hans mormor, Anna Granath. Eftersom hon inte var hans biologiska mormor var personerna på fotografierna helt obekanta för honom. Om museet inte ville ta emot bilderna skulle han slänga dem.

Under samtalet framgick det att Anna hade varit verksam som lärarinna här i Vilhelmina under många år. Blotta tanken på att alla de bilder hon samlat under sitt liv, kanske skulle komma att hamna i en panna i ett värmeverk, fick mig att förfasas. Mitt svar blev därför kort och koncist: ”Vi tar emot dem”. Så anlände då en stor papplåda innehållande flera album, inramade fotografier och hundratals små bilder liggande huller om buller i en skokartong. När jag började bläddra i albumen kände jag en oerhörd glädje över att jag tog de beslut jag nu gjorde. Här fanns fotografier på Anna i olika åldrar, allt från ung fröken till gammal dam. Här fanns bilder från hennes uppväxtmiljö, skolor, semesterresor, fester och Anna mycket annat.

Allt eftersom började jag inse att de byar där Anna varit verksam som lärarinna var i Bäsksele och Nästansjö. Genom tips från Jan Lindblad och personer nu bosatta i Bäsksele fick jag kontakt med några av Annas gamla elever, Martina Lindberg från Bäsksele och Maj-Lis Svakko från Klimpfjäll. Båda två hade haft Anna som lärarinna när de gick i årskurs 3 och 4 och deras uppfattning var att Anna varit sträng och lite lynnig. Trots det verkar hon ha varit ganska omtyckt av en del elever och hon upprätthöll kontakten med flera av dem genom åren. Martina berättade att hon ibland kunde säga att ”Jag var nog född till lärarinna”. Med det syftade Anna på sin barndom då hon hade lekt skolfröken. Hon hade då ställt upp vedträn föreställande elever och när de inte var lydiga hade hon gett dem en örfil. Martinas och Maj-Lis berättelser om sin skolgång säger en del om dåtidens syn på undervisning och på barn överhuvudtaget. Parallellt med undervisningen skulle skolbarnen även uppfostras.

*Skolbarn vid Bäsksele missionsskola.
Anna Granath i klänning till vänster på bilden.*

Om Annas bakgrund kan jag berätta att hon föddes i Norsjö 1891. Hon förblev ogift hela livet men hade en oerhört stor vänkrets, vilket framgår av både fotografierna och bevarade gästböcker. Redan som 18-åring fick Anna sin första tjänst vid skolan i Bäsksele där hon stannade till 1935. Efter 1935 fram till sin pensionering tjänstgjorde Anna vid skolan i Nästansjö. Flytten berodde på att en tbc-epidemi bröt ut i Bäsksele på 1930-talet vilket gjorde att samerna inte längre ville skicka sina barn dit.

Barnets namn och Målsmanens namn och yrke	Hemvist	Födelsedag	Inskriften	
			år och dag	i skola (numm)
Barnet: <i>Nanny Sofia Paulsson</i> Målsman: <i>Karl-Olof Paulsson</i>	<i>Bäcke</i>	<i>24/9 1929</i>	<i>1929/29</i>	
Barnet: <i>Lilly Neijne</i> Målsman: <i>Kristofer Neijne</i>	<i>Klimpfjäll</i>	<i>24/9 1920</i>	<i>1929/29</i>	

I början av 1900-talet fick långväga skolbarn bli inneboende hos bybor under terminerna och även Anna Granath kom att ha elever inackorderade. Under sin tjänstgöringsperiod i Bäsksele tog hon bland annat hand om syskonen Karin och Lilly Neijne från Klimpfjäll. Karin dog redan som ung men Lilly levde till vuxen ålder. Eftersom Anna själv var barnlös kom hon att betrakta Lilly som sin egen dotter och när Anna gick bort vintern 1966 fick Lilly därför ära hela fotosamlingen. Den övertogs sedan av Lillys son, Jan Lindblad, som alltså skänkte den till Vilhelmina museum.

Lilly skrevs in i Bäsksele skola i september 1929. Utdrag ur Hufvudbok för Bäsksele skolområde.

I ett av Annas album fanns en underbar bild från Vilhelmina kyrkstad, troligtvis taget en Mikaelihelg i början av 1900-talet. Ute på Storgatan myllrar det av finklädde människor och på trappan in till en av handelsbodarna står den förste läraren vid Bäsksele skola, Jonas Daniel Lindbom. Man känner igen honom på hans karaktäristiska, yviga och kritvita polisonger. Jonas Daniel var verksam som lärare i Bäsksele mellan 1865-1903.

Anna Granath med sina elever i Bäsksele skola.

Vilhelmina kyrkstad i början av 1900-talet. Lärare Lindbom i ljus rock på trappan till vänster i bild.

Röda korsets sjukvårdskurs i sockenstugan.

Jag hittade även ett fotografi som antagligen är taget i samband med en av Röda korsets sjukvårdskurser i sockenstugan i början av 1900-talet. Anna var nämligen mycket aktiv inom Röda korset och kom att sitta i styrelsen under många år. Maj-Lis Svakko berättade att mitt emot Anna Granaths bostad i Nästansjö fanns ett hus dit det brukade komma säckar med kläder vilka Anna sedan fördelade till behövande i trakten.

I den skokartong som jag nämnde inledningsvis fanns en uppsjö av bilder från slutet av 1930-talet och gissningsvis ett par årtionden framåt. Många bilder är från resor som Anna gjort till exempel Gotland, Stockholm, Söderköping, Nyköping, Flen, Köpenhamn och Norrköping. Här finns även bilder från en fjällvandring i Kvikkjokk. Den 17 juli 1938 har hon förmodligen deltagit i någon form av gruppresan för på en och samma dag har hon hunnit med att besöka Visingsö, Omberg, Vadstena, Ådalsliden, Husqvarna, Linköping och Jönköping.

Sommaren 1939 är hon föreståndarinna för Arboga barnkoloni på Kronön i Storsjön utanför Skinnskatteberg. Från kolonin finns många fotografier och vykort samt att den finns omskriven i Barnens dagblad från det året. Bland annat verkar Anna ha skrivit en av artiklarna i tidningen själv.

Kronöns barnkoloni

I samma artikel finns en bild på Anna och en liten pojke framför en avlång byggnad. Samma foto låg bland de bilder som Jan Lindblad skänkte till Vilhelmina museum och på baksidan har Anna skrivit ”Min Lille Hans och jag”. Enligt Lasse Sellberg vid Arboga bibliotek köpte ”Barnens dags förening” Kronön 1937 för att starta kolonin.

Barnsköterskan, köksbiträdet, kokerskan och Anna på trappan till Kronöns barnkoloni.

När Anna var i 40-års åldern hade hon blivit ganska kraftig. Sommaren 1940 bestämde hon sig för att göra någonting åt saken och åkte ner till Ryd utanför Jönköping för att försöka gå ner i vikt. I en svart anteckningsbok har två väninnor skrivit en rolig vers om Annas kamp mot kilona. Över versen har de skrivit ”Tänk på denna i Wilhelmina så kommer fröken att flina – Minne från bantningen i Ryd 1940”.

Tydligen kämpade Anna lite nu och då med att gå ner i vikt, för en lördagskväll i september 1951 var hon på en föreläsning om ”smalkost” och skrev i samma anteckningsbok ner recept på en kruskagröt, molinogröt, potatisgröt, reumatikerbröd och olika sallader. Själv ifrågasätter jag föreläsarens kunskaper för tydligen har han förmedlat att ”Sötsaker stjälar kalken ur kroppen” och att ”Löken är kungen bland vitabiler”. Jag antar att det var ordet ”vitaminer” eller ”vegetabilier” som avsågs.

Att det inte var det lättaste att bli smal förstår man nästan när man läser Annas gästböcker. Hon hade ofta folk på besök och var mycket gästfri. Många lovordar hennes anrättningar och bakverk. Den 2 maj 1947 skriver en gäst: ”Tack fröken Granath, för våfflor och god mat, jag aldrig ätit något så gott, som frestelserna vi ikväll hava fått”.

Att hon även kunde vara auktoritär mot vuxna framgår av en vers som någon skrivit efter en fest där man både ”druckit hennes pilsner och sockerdricka, och tagit en nubbe utan att hicka”, för tydligen blev det lite väl stimmigt. I slutet av versen står det ”Det räcker nu, sa Anna. För hon ville att vi inte längre skulle stanna”.

I en av gästböckerna står det att hennes första pensionsdag var den 12 juni 1956. Under de tre följande dagarna fick hon hjälp av en väninna att packa sina saker i bostaden i Nästansjö för att flytta ner till Vilhelmina. Väninnan skriver i gästboken att Anna skrattar och är glad men stundtals kan drabbas av ett vemod: ”Men ibland har hon stannat och tänkt, när hon ett vemod i sitt hjärta känt, är det riktigt att jag ska fara, ja på den frågan kan ingen svara”. Den 15 juni 1956 blir Anna Granaths sista kväll i Nästansjö.

Tre år senare får hon vara med om en fantastisk upplevelse. Hon har tilldelats en stipendieresa till Toscana i Italien, till Castiglione della Pescaia. I en liten bok kallad "De soliga minnenas bok" finns bilder och vykort från resan. Tyvärr har bilderna fästs med tejp som torkat och gjort att i stort sett alla bilder lossnat från sina sidor.

Den absolut största resan gör emellertid Anna Granath den 2 januari 1966 då hon lämnar jordelivet för gott.

I dödsannonsen framgår det att hon avled i Vilhelmina och jordfästes ca två veckor senare i Heliga hoppets kapell. Här står även skrivet att hon "... har lämnat oss i stor sorg och saknad men hennes ljusa minne lever".

Kanske är det nu få som minns henne men tack vare alla hennes efterlämnade fotografier kommer hon att leva vidare i tankar och berättelser ännu en tid. Åtminstone kommer jag att minnas denna skolfröken i svart och vitt många år framöver.

Ni som nu har läst den här skildringen och har mera att berätta om Anna Granath, kontakta mig gärna: laila.eliasson@vilhelmina.se

En pensionerad Anna Granath.

Red.

Om nyttan av att äta björnhjärta

Av Stig Anderback, Umnäs.

Min mormor, Kristina Emelinda 1873-1972, kom från Marsliden och var äldsta dottern till björnjägare Elias Olof Hansson. Hon gifte sig år 1900 med Robert Johansson i Umnäs. Som ung flicka fick hon äta björnhjärta från en nyskjuten björn vid Marssjöarna. "När du ätit färskt björnhjärta behöver Du aldrig vara rädd för någonting", var hennes fars bestämda uppfattning.

Björnjägare Elias Olof Hansson

Linda var först piga i Lövnäs och sedan hos nybyggare i Tärnaområdet och i Umnäs under 1890-talet. Från sin tid som piga berättade hon följande händelse för mig:

En dag när jag skulle utfodra korna och böjde mig ner för att ta ett höfång i den mörka höladan, grep en man tag i mig och drog ner mig i höet. Jag skrek: "Släpp mig! Vem är Du?" Mannen svarade: "Hör du inte att det är din husbonde som talar?". Mormor lyckades slita sig lös och sa "Jag hör det, men nu ska Du

dö!” Hon sprang ut i porten mellan ladan och själva ladugården och fick tag i en träskyffel.

Som tur för båda parter, lyckades husbonden fly, innan mormor hann gå från ord till handling. ”Efter det fick jag vara i fred”, var mormors kommentar.

Jag tänkte på den här händelsen när jag läste om hur scenarbetare i dag blir utnyttjade av sina chefer. Är det så att såväl pigan på 1890-talet som scenarbetaren på 2000-talet var, respektive är, i beroendeställning till sina överordnade och lätt utbytbara? (Alla har inte fått äta björnhjärta, när de var små!)

Stig Anderback, hjälpreda åt frun.

Välkomna till föreningens nya lokaler i Tingshuset!

Lappmarkens släkt- och bygdeforskare

Postgiro: 86 48 93-3

Medlemsavgift: 120 kr, familjemedlem 60 kr

Hemsida: www.lsb.vilhelmina.com

E-post: lappmarkenssbf@vilhelmina.com

E-post till redaktör: laila.eliasson@vilhelmina.se